

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

ВЛАСЕНКО В. М.
канд. іст. наук, доцент

Українська громада в Пловдиві (міжвоєнний період)

Міжвоєнна українська політична еміграція в Європі сформувалася внаслідок поразки Української революції 1917-1921 рр., коли через політичні обставини, репресії нової влади й економічні проблеми Україну залишило декілька сотень тисяч наших співвітчизників, які розпорошилися по багатьох країнах континенту. Політичні центри еміграції існували в Австрії, Німеччині, Польщі, Франції та Чехословаччині, де перебували лідери еміграції, колишні члени уряду і парламенту, представники творчої і науково-технічної інтелігенції, функціонували українські політичні партії, діяли громадсько-політичні та культурно-освітні організації. В інших країнах Європи сформувалися провінційні осередки української еміграції. Серед них – Болгарія. Українці потрапили до цієї країни переважно у складі білих армій А. Денікіна та П. Врангеля. Незважаючи на традиційне русофільство болгарської влади та значний вплив в емігрантському середовищі російських монархічних сил, частина українців не тільки виокремилася із російського емігрантського загалу, але і створила мережу громадських організацій, які сприяли консолідації українців, збереженню їхньої національної ідентичності та адаптації до нових умов існування.

В науковій літературі вже знайшли висвітлення різноманітні аспекти історії української еміграції в Болгарії. Серед них – хвилі еміграції, її лідери, політичне середовище, преса, культурні заходи, форми взаємодії з владою. Меншою мірою розкриті питання діяльності громадських організацій в цій країні у міжвоєнний період [1-2]. Докладно висвітлена лише історія Української громади в Болгарії (Софія) [3], Українського культурного об'єднання в Болгарії (УКОБ) [4], Союзу українських організацій в Болгарії (СУОБ) [5] та осередків політичних партій чи організацій [6]. Бракує публікацій про регіональні українські громадські організації. Саме тому автор поставив собі за мету окреслити склад та діяльність Української громади (УГ) в Пловдиві.

Об'єднавчий рух в Болгарії розпочався невдовзі після прибуття до країни емігрантів і біженців третьої хвилі, коли для більшості з них стало зрозуміло, що повернення в Україну відкладається на невизначений термін. У 1921-1922 рр. в Болгарії діяло 12 українських легальних громад та гуртків [7, с. 309]. Найбільшою серед них була Українська громада в Болгарії (Софія), яка на початку 1923 р. мала більше 10 філій у регіонах. Але через виїзд до Чехословаччини лідера громадського руху Василя Филоновича, інтриги російської еміграції та суперечки всередині українського емігрантського середовища до середини 1920-х рр. легальні організації припинили своє існування. Діяли лише нелегальні гуртки та групи. Тільки у 1927 р. болгарська влада легалізувала Українське культурне об'єднання в Болгарії, а 1929 р. – Українську громаду в Болгарії. Згідно зі статутом, Громада поширювала свою діяльність на територію всієї країни. Невдовзі після створення організації у регіонах почали відкриватися її філії. Деякі з них згодом стали самостійними організаціями.

Найбільш численною та згуртованою була філія УГ у Пловдиві. У 1920-х рр. у цьому місті проживало декілька

десятків українців, які не були об'єднані у формальну групу. У 1929 р. представник уряду УНР в Болгарії полковник Борис Цибульський налагодив зв'язок з місцевими українськими емігрантами [8, арк. 165]. Згодом у місті виник Український гурток, який у лютому 1931 р. звернувся до Б. Цибульського за допомогою у справі присідання до Української громади в Болгарії на правах автономії [9, арк. 141]. 31 травня того ж року у Пловдиві була створена філія УГ в Болгарії. За сприяння Б. Цибульського болгарській владі був поданий статут філії. У серпні 1931 р. він був затверджений. На той момент філія УГ у Пловдиві налічувала близько 30 членів [10, арк. 139], у жовтні 1934 р. – 36, а саме Юрій Андрієвський, Іван Бардашенко, Григорій Бондаренко, Матвій Борисенко, Юрій Ванглевський, Федот Великохацький, Іван та Марія Гергель, Олекса Голівець, Гнат й Антоніна Горянови, Михайло Дудка, Володимир Єрмоленко, Григорій Загорій, Митрофан Задума, Василь Живаго, Ілля Жежелевський, Тихін Каганієць, Тимофій Капля, Борис Кашинський, Макар Литус, Кирило Лойко, Ілля Марченко, Явтух Назаренко, Дмитро Петрюк, Онуфрій Пикало, Трохим Поповський, Юхим Сафронів, Трохим Сорока, Андрій Сташис, Никифор Товстоноженко, Леонід Фомін, Михайло Христюк, Іван Черник, Дмитро Чернов, Микола Човпило. З них 25 осіб були прихильниками Уряду УНР в еміграції [11, арк. 128зв-129зв].

Головами управи (ради) філії були Ю. Андрієвський (1931-1934, 1935-1936, 1938), І. Гергель (1934-1935, 1936-1938), членами управи – Ю. Андрієвський, Г. Бондаренко, М. Борисенко, Ф. Великохацький, Ф. Володченко, Г. Горянів, М. Дудка, Г. Загорій, Б. Кашинський, М. Литус, К. Лойко, І. Марченко, Д. Петрюк, О. Пикало, Порфирій Савенко, Леонід Хомин, М. Христик, ревізійної комісії – Г. Бондаренко, М. Борисенко, Павло Боріченко, Ф. Володченко, І. Гергель, Ю. Гончаренко, Г. Горянів, М. Дудка, Олексій Дудко,

І. Жежелевський, Володимир Копійченко, М. Литус, С. Назаренко, Петро Пацюк, Д. Петрюк, О. Пикало, І. Семенченко, М. Христич, суду честі – Ю. Андрієвський, М. Гергель, Г. Горянів, В. Єрмоленко, О. Пикало, П. Савенко [12-17; 18, арк. 189; 19, арк. 44; 20, арк. 66].

Загалом у своїй діяльності філія орієнтувалася на Уряд УНР в еміграції, але у зв'язку з розгортанням протистояння між тогочасними лідерами еміграції Михайлом Паращуком і Яковом Малиновським, в якому тією чи іншою мірою був задіяний й осередок УГ у Пловдиві, на початку 1934 р. виникла небезпека приходу до керівництва філією прихильників Організації українських націоналістів. З метою запобігти цьому Ю. Андрієвський відмовився від головування управою. Через своїх прихильників представник Проводу українських націоналістів в Болгарії Микола Ніцкевич намагався опанувати філією [21, л. 1-1зв]. У 1935 р. філія організаційно зміцніла, відбивши напади і звинувачення у пропольській орієнтації спочатку від прихильників Українського національного козацького товариства, а потім й ОУН. Управу філії знову очолив Ю. Андрієвський.

Керівництво філії непокоїло протистояння М. Паращука з Я. Малиновським, оскільки перший надавав їй матеріальну допомогу, другий підтримував морально й організаційно [22, арк. 155-155зв]. Зауважимо, що у філії виникли непорозуміння з М. Паращуком щодо коштів, які надходили на утримання приміщення філії [23, арк. 124-124зв]. У 1936 р. зусиллями Кирила Лойка у Пловдиві була відкрита філія УКОБ, до якої увійшла частина колишніх членів філії УГ в цьому місті [19, арк. 55]. Наступного року зі складу філії вийшло 4 прихильника ОУН, заснувавши свою групу. М. Паращук також сприяв тому, що у філії була створена група його прихильників, які перебували в опозиції до управи філії. У 1937-1938 рр. В. Филонович, відвідавши Пловдив більше 10 разів, доклав

багато зусиль для припинення протистояння різних груп у філії УГ. Врешті-решт, це дало позитивні результати. Протистояння припинилося [19, арк. 189]. Проте після від'їзду 1938 р. з Болгарії В. Филоновича громадська активність філії УГ у Пловдиві зменшилася [20, арк. 1, 66-66зв].

Діяльність філії була різноманітною. Вона брала участь в об'єднавчому русі українських громадських організацій в Болгарії. 14-15 жовтня 1933 р. в Софії відбувся об'єднавчий з'їзд (конгрес), в якому взяли участь 23 делегати, які мали 26 мандатів від 10 українських організацій, а саме: Українського культурного об'єднання в Болгарії, Української громади в Болгарії, її філій у Видині, Пловдиві (Ю. Андрієвський та К. Лойко), с. Бараково, Слівені, Українського культурно-просвітнього товариства ім. Т. Шевченка у Варні, Українського гімнастичного товариства «Січ», Українського культурно-благодійного братства у Русе, Українського культурного об'єднання в Бургасі, Комітету з будівництва Українського дому (мандат представника не був визнаний). На форумі було створено Союз українських організацій в Болгарії, прийнято його статут та обрано управу. Після доповідей Ю. Андрієвського, М. Парашука, П. Скрипаля й І. Литвинова було прийнято постанову, згідно з якою управа СУОБ повинна була здійснити заходи щодо отримання українськими емігрантами різноманітних документів (посвідок) та матеріальної допомоги (інвалідам) без посередництва російських емігрантських організацій [24, с. 30-32].

4-5 листопада 1934 р. у Софії відбувся I делегатський з'їзд СУОБ, в якому взяли участь представники 7 організацій, зокрема і філії УГ в Пловдиві (Ю. Андрієвський, Б. Кашинський та Д. Шелудько). Голову управи філії Ю. Андрієвського було обрано до складу ревізійної комісії СУОБ [11, с. 141].

Філія УГ в Пловдиві відгукнулася на національну трагедію – Голодомор 1932-1933 рр. в УСРР. 18 листопада

1933 рр. в Софії при СУОБ був створений Українсько-болгарський центральний комітет допомоги голодуючій Україні. Тоді ж започатковано і місцевий комітет допомоги голодуючим у Пловдиві [25, с. 13].

Філія відзначала різноманітні національні, державні, світські та релігійні свята, ювілеї історичних подій та персоналій. Найбільш шанованими серед емігрантів були так звані Шевченківські дні, приурочені до дня народження, роковин смерті Тараса Шевченка та перепоховання його останків в Україні. Традиційно вони влаштовувалися у березні, іноді – у квітні або травні. Зазвичай захід розпочинався з панахиди у церкві, потім була академія (урочисте засідання), на якій присутні виконували «Заповіт» Т. Шевченка або національний гімн «*Ще не вмерла Україна*», декламували твори поета «*Іван Підкова*», «*Кавказ*», «*Катерина*», «*Молитва запорожця*», «*Тополя*», «*Гайдамаки*» та інші, іноді співав хор та грали музиканти [26, с. 14; 27, с. 14]. Шевченківські дні вважалися національним святом, оскільки у ньому брали участь українські емігранти, незалежно від їхніх політичних або ідеологічних уподобань.

Філія відзначала і державні свята, тобто ті, які були пов'язані з українськими державотворенням, особливо періоду Української революції 1917-1921 рр. Щороку 22 січня святкували День незалежності України (проголошення Українською Центральною Радою IV Універсалу) та День соборності України (Акт злуки УНР і ЗУНР), а також вшановували пам'ять загиблих під Крутами та Базаром, гетьмана Івана Мазепи, Головного отамана військ УНР Симона Петлюри, відзначали ювілеї, наприклад, 20 років українського війська, релігійні свята – Різдво, Пасху, Трійцю, Покрову та інші. Для дітей влаштовували новорічну ялинку [28, с. 27-28; 29, с. 24; 30, с. 28].

Іноді спільно із кубанськими козаками філія організувала вечірки, під час яких виконувалися український («Ще не вмерла Україна») і кубанський («Ой, Кубань, ти наша родіна») гімни, українські і козацькі пісні, музичні твори та виголошувалися доповіді (реферати) [31, с. 13-14].

Отже, філія Української громади в Пловдиві виявила активність у громадсько-політичній та культурній сферах. Незважаючи на свій автономний статус, вона брала участь в об'єднавчому русі української еміграції в Болгарії, підтримувала загальні емігрантські акції, співпрацювала з місцевою кубанською громадою на ниві громадської та культурної роботи. Перспективними, на думку автора, є дослідження діяльності українських громад в інших місцевостях Болгарії.

---

1. Павленко В. Українсько-болгарські взаємини 1918-1939 рр. Київ, 1995. 224 с.

2. Власенко В. Громадські комітети української політичної еміграції в Болгарії міжвоєнного періоду. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 18-19 травня 2018 р.). У 2 ч. Ч. 1. Суми: СумДУ, 2018. С. 25-31.

3. Власенко В. Українська громада у Болгарії: за матеріалами паризького «Тризуба». *Сумська старовина*. 2011. № 35. С. 14-27.

4. Власенко В. Українське культурне об'єднання в Болгарії. *Дриновський збірник*. Харків-Софія, 2014. Т. 7. С. 87-97.

5. Власенко В. Союз українських організацій в Болгарії. *Драгоманивські студії = Драгоманивски студии*: Матеріали восьмої, дев'ятої та десятої міжнар. конф. Софія, 2016. С. 115-119.

6. Власенко В. Філія Українського національного козацького товариства у Болгарії (1923-1936) за матеріалами болгарського і чеського архівів. *Дриновський збірник*. Харків-Софія, 2012. Т. 5. С. 428-443.

7. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали. Київ, 2008. 928 с.

8. Центральний державний архів громадських організацій України (ЦДАГО), ф. 269, оп. 2, спр. 274.

9. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 276.

10. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 277а.

11. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 279.
12. Незалежний. Лист з Болгарії. *Тризуб*. Париж, 1932. Ч. 1. С. 12-13.
13. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Загальні збори Української Громади у Пловдиві. *Тризуб*. 1932. Ч. 20. С. 24.
14. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Лойко К. Загальні збори Української Громади у Пловдиві. *Тризуб*. 1933. Ч. 21-22. С. 27.
15. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Загальні збори Української Громади у Пловдиві. *Тризуб*. 1934. Ч. 13-14. С. 43-44.
16. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. З життя Української Громади в Пловдиві. *Тризуб*. 1935. Ч. 13. С. 14.
17. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. З життя Української Громади в Пловдиві. *Тризуб*. 1936. Ч. 12. С. 11.
18. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 277.
19. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 282.
20. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 284.
21. Централен държавен архив на Република България, ф. 1717К, оп. 1, а. е. 290.
22. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 281.
23. ЦДАГО, ф. 269, оп. 2, спр. 280.
24. Хроніка. З життя еміграції. В Болгарії. Карпилівський Г. 1-й український конгрес у Софії. *Тризуб*. 1933. Ч. 41. С. 30-32.
25. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Українсько-Болгарський Комітет допомоги голодуючій Україні. *Тризуб*. 1933. Ч. 44. С. 13.
26. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Шевченківське свято у Пловдиві. *Тризуб*. 1932. Ч. 17. С. 14.
27. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Шевченківське свято в Українській Громаді у Пловдиві. *Тризуб*. 1935. Ч. 15. С. 14.
28. Хроніка. Болгарія. Пловдив. *Гуртуймося*. 1937. Ч. I (XIX). С. 27-28.
29. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Свято пам'яті Івана Мазепи. *Тризуб*. 1932. Ч. 20. С. 24.
30. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Лойко К. Урочисті збори пам'яті 359 у Пловдиві. *Тризуб*. 1932. Ч. 47. С. 28.
31. Хроніка. З життя української еміграції. В Болгарії. Лойко К. Українсько-кубанська вечірка в Пловдиві. *Тризуб*. 1933. Ч. 18. С. 13-14.